

זמן קיום המצוה. אלא שמהפסוק של "לא ימיש" למדים אנו שיש חיוב ליצור את הנר לפני הזמן הזה שצריכים אותו, והיינו, לעשות את ההדלקה משקיעת החמה ועד צאה"כ, והוא קודם לזמן של החצי שעה. ולכן בוולנא הדליקו קודם למעריב, וזהו קודם לצה"כ, אמנם קודם הזמן הוא עדיין, וחצי שעה מתחילה לאחר צאה"כ. וכן במוצ"ש החצי שעה מתחילה לאחר צאה"כ, כי החצי שעה שצריך שיהיה דלוק הוא לאחר צאה"כ. ולאחר השבת הזדרז הגר"א להדליק תוך הזמן הזה. ואף לדעת הגר"א צריך לתת כל כך הרבה שמן בנר כדי שידלק הנר לכל הפחות חצי שעה לאחר צאה"כ.

נמצא דבעצם אין הבדל בין שיטת הרמב"ם לשיטת המחבר בשו"ע רק בענין אחד, לדעת המחבר בשו"ע הרי מעשה ההדלקה הוא באותו זמן של החיוב שהנר יהא דלוק, ואילו לדעת הרמב"ם הלומד מהפסוק "לא ימיש", הרי צריך להדליק קודם לזמן שצריך הנר להיות דלוק, וכדי לקובעו לנר של מצוה.

ומצינו כעין זה בנר של שבת דכתב הרמב"ם בפרק ה' מהל' שבת הלכה א, דאפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר, שזה בכלל עונג שבת. וחייב לברך קודם ההדלקה ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, אקב"ו להדליק נר של שבת, כדרך שמברכים על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים — עכ"ל. ומוכח מהרמב"ם דמצות נר שבת הוא מטעם עונג שבת, וזמן קיום מצוה זו הוא בשבת גופה. ומכל מקום מברך על הדלקתו שעושה בערב שבת אשר הוא קודם לזמן קיום מצוותו. וכך היה נוהג הגאון רבי משה סולובייצק זצ"ל (אחיו של מרן הגרי"ז הלוי זצ"ל מבריסק) להדליק נר חנוכה בין שקיעת החמה לצאת הכוכבים, שכל הזמן הזה כשר להדלקה, ובלבד שידליק קודם לצאת הכוכבים שהוא זמן קיום מצוותו.

סימן סז

זמן הדלקת נר חנוכה

מאת הגאון המפורסם רבי שריה דבליצקי שליט"א

נכתב אל הרה"ג ר' דוד חנוך יצחק בר חיים שליט"א ופורסם ב"קונטרס זמן הדלקת נר חנוכה" שבו מבואר שיש להדליק נר חנוכה בשקיעת החמה ולא בצאת הכוכבים.

והנה מטרת המחבר הנכבד שליט"א להוכיח בקונטרס חשוב זה, דאלה הנוהגים להדליק נר חנוכה סמוך לצאת הכוכבים שלנו שהוא בערך פחות או יותר כחצי שעה לאחר השקיעה או שמדליקים מיד אחרי ערבית לפני תשלום זמן הר"ת, דאין להם שום מקור, והעיקר הוא להדליק בנקודת שקיעת החמה ממש.

וכלומר. ביתר ביאור. דכל הפוסקים שפירשו את הנאמר בגמרא לגבי הדלקת נר

1234567

חנוכה משקעה החמה דר"ל צאת הכוכבים, הם רק אליבא דשיטת רבנו תם (בשיעור השקיעה וצאת הכוכבים) ושלא ניתן להעביר פירוש זה גם לדיון הנוהגים כשיטת הגאונים ששקיעת החמה הוא רגע נקודת השקיעה, ולפרש גם לדידהו, דר"ל צאת הכוכבים דידן. ואלה שהעבירו פירוש זה למעשה משיטת ר"ת לשיטת הגאונים, וממילא נוהגים להדליק בצה"כ כחצי שעה פחות או יותר, בטעות גמורה יסודם, ועושים דלא כמר ודלא כמר. אלה הם תורף דבריו בקיצור ועוד הוכיח דמקור טעותם הוא מדברי המשנה ברורה שבאו מעט בלתי ברורים בזה. עכ"ד. וברצוני להעיר על דבריו החשובים בזה כמה וכמה הערות.

1234567

ראשית כל, יהיה איך שיהיה, בין שנסכים בהמשך דבריו ש"העברה" ודמיון זה בטעות יסודם, כדברי מחברנו הנז' ובין שלא נסכים לו בכל, הרי לכל הדיברות והאמירות גלוי ומפורסם הוא שמנהג אשכנזים פרושים בארץ ישראל מיום התייסדות הישוב האשכנזי ע"י תלמידי הגר"א, להדליק נר חנוכה ברגע של שקיעת החמה, וזהו המנהג הגלוי והמפורסם וכל הגדולים והצדיקים בדורות שלפנינו ובודאי גם בדור הזה היו מדקדקים בזה מאד, ובחלקם עמדו עם שעונים ואש מודלקת כבר, בכדי לכיין הרגע כמשמעו. וכמו שראינו לפני כחמשים שנה בערך. ובודאי דגם היום הוא כן. ולקמן עוד נחזור לזה, וכל זה המחבר הנכ' לא כתב בהדגשה יתירה וכתב רק בע' 14 דכהיום הזה קיימים שני מנהגים: יש המדליקים מיד עם שקיעה"ת, ויש המדליקים בצה"כ והגאונים והרי הישורה שני המנהגים ועשאו לכאורה לשקל אחד, וזה אינו כלל.

אלא דהמנהג הראשון, הוא הוא מנהג ארה"ק דאשכנזים פרושים הנמשך מיום יסוד הישוב ע"י תלמידי הגר"א זצ"ל וכהמשך להנהגת הגר"א, שבודאי וודאי ראו אצלו זצ"ל שכך נהג בעצמו, ונמשך המנהג הזה עד היום, וכן ימשך הלאה בס"ד עד דכליא ריגלא דתרמודאי ונשגב ה' לבדו ביום ההוא בביתא משיח צדקנו בב"א. והמנהג השני שכותב המחבר הנכ' ושיש אמנם הנוהגים כדבריו, וחוששני שהם בימינו רובא דמינכר, והוא בעיקר מנהג ספרדים ואשכנזים חסידים, אבל גם נמצאים אשכנזים פרושים הנוהגים כן, ומקור הנהגה זאת אצל אשכנזים פרושים הנוהגים כן מתחלק לשניים: יש הנוהגים כן מבלי שום מחשבה מוקדמת, ויש הנוהגים כן, ובפרט בקרב הת"ת, במחשבה תחילה כי כך נהג מרן החזון איש זצ"ל שהיה מדליק כעשרים רגעים אחר השקיעה.

רבנו החזון איש זצ"ל נהג לעצמו ובמנין שלו בבני ברק, בהרבה מנהגים כמנהגי אשכנזים פרושים באר"י, אך בהרבה מנהגים, מנהגי הארץ, הוא לא נהג, ואין כאן המקום לפרט מה נהג ומה לא נהג, וזה אחד מהמנהגים שהוא לא נהג.

אמנם אין להכחיש מה שכבר הזכר לעיל שבעצם כן הוא גם מנהג כמדומה רוב ככל הספרדים וכ"ה מנהג אשכנזים חסידים. ולקמן נכתוב דגם הרבה מאשכנזים לא מקהילות החסידים נוהגים כן באר"י ובחו"ל. ולכן אם אנחנו מצרפים כאן את כל תושבי ארה"ק לכל עדותיהם, יש אמנם מקום לקרוא לזה שני מנהגים, ואולי שקולים זה כנגד זה.

אבל אם רק ובעיקר באשכנזים פרושים באר"י הדברים אמורים, וכאשר כמדומה לי

הרב חיים יואל

הרב חיים יואל

דלחוג זה בעיקר היתה כוונת קונטרס זה שלפנינו, הרי אינני מסכים לקרוא לזה שני מנהגים, אלא מנהג עיקרי מדור לדור להדליק ברגע שקיעת החמה, ומנהג שני שאינו המנהג העיקרי המפורסם, להדליק בצאת הכוכבים עפ"י הנהגת רבנו החזו"א זצ"ל שנהג כן לעצמו.

הרב חיים יואל

בביאור אם אפשר לדמות ולהעביר ענין צאת הכוכבים משיטת הר"ת לשיטת הגאונים

והנה טענת המחבר נ"י בקונטרס כאן כי דימוי והעברה זאת משיטת ר"ת לשיטת הגאונים בטעות יסודה, דהרי רק לגבי שיטת ר"ת ניתן לפרש 'משתשקע הו' מה' דר"ל צאת הכוכבים מה שאין כן לשיטת הגאונים. וכל זה הוא בא להוכיח באריכות בפירוט. והנה אמת נכון הדבר ולא נמצאה שיטה כזאת בשום ראשון ואף לא בשום אחרון מראשוני האחרונים. אבל לומר שדבר זה כולו בטעות יסודו גם כן אי אפשר לומר, זה מטעמים שיתבארו.

הן אמת נכון הדבר ואפשר להיאמר, דמה שכתב הקצור שו"ע בסי' קל"ט סעי' י' דזמן הדלקתן מיד בצאת הכוכבים ולא יאחר. דהקצו"ע הולך בשיטת ר"ת, ואותו הדבר אולי ניתן להיאמר גם לגבי החי"א בכלל קנ"ד סעי' י"ח שכתב דזמן הדלקתה הוא עם סוף שקיעה"ח דהיינו צה"כ, אף שבכלל ה' מהל' שבת סעיף א' לא גילה דעתו להדיא אי ס"ל כר"ת או לא.

אבל מה נעשה ואיך נפרנס את הבן איש חי שבמקומו, כמו בכל ארצות המזרח והמוגרב לא נהגו כס' הר"ת, וגם הוא כתב בספרו פרשת וישב הל' חנוכה אות ז', דזמן ההדלקה הוא בצאת הכוכבים, הרי דגם הוא ס"ל דאפשר לעשות העברה מס' ר"ת לס' הגאונים לענין זה.

וכן איך נפרנס את הנהגת החזו"א איש זצ"ל שגם הוא נהג להדליק בסמוך לצאת הכוכבים.

וכנראה שכן הוא מנהג כל הספרדים. וכ"כ הגאון ר' עבדיה יוסף שליט"א בהליכות עולם הלכות חנוכה ע' 210, וז"ל, זמן ההדלקה הוא בצאת הכוכבים שהוא כרבע שעה אחר שקיעת החמה ע"כ. ושם בהערה 10 המקור מן השו"ע ר"ס תרע"ב שאין מדליקין נרות חנוכה אלא עם סוף שקיעת החמה ופי' האחרונים דהיינו צאת הכוכבים, ומש"כ שהוא כרבע שעה אחר השקיעה, כשיטת הגאונים והגר"א שמיד אחר השקיעה מתחיל בין השמשות והוא כ"ג דקות וחצי, ומנהג ירושלים כסכרא זו וכו', אולם מנהגנו כמין השו"ע והאחרונים הנ"ל. ע"כ.

הרי דגם גאון זה ראה "העברה" זאת כאפשרית.

ואם כן חס מלהזכיר שכל גאונים אלה טעו בזה ח"ו ושמנהג הספרדים בירושלים ובאר"י בטעות יסודו.

והנה ליישב שיטה זאת, בקונטרס שלפנינו הביא המחבר הנ' נ"י את מרבית

הראשונים המחזיקים בשיטת ר"ת איך הם פירשו את 'שקיעת החמה' לגבי נר חנוכה, יש מהם שפירשו שהכוונה על התחלת 'שקיעה שניה' הקיימת כפי מושגי שיטת ר"ת, ויש מהם שפירשו על סוף 'השקיעה שניה' שהיה זמן צאת הכוכבים, וכמו שכן הוא גם דעת הטושו"ע. והוא כ-72 רגעים אחר השקיעה.

ולכן, אם היתה קיימת בזה רק שיטה אחת אליבא דר"ת, והיא, שזמן הדלקת נ"ח הוא בהתחלת 'שקיעה שניה' דר"ת, ויהיה מי שיהיה רוצה להעביר זמן ומושג זה גם לשיטת הגאונים ויהיה מורה להדליק באיזה זמן ממוצע בין השקיעה הנראית לצאת הכוכבים, זמן שהיה בודה מלכו בכדי להתאימו איך שהוא לזמן התחלת 'שקיעה שניה' של ר"ת, בודאי שבזה היינו אומרים שהוא טעות גמור ללא שום בסיס הילכתי, ראשית משום שבשיטת הגאונים לא קיים מושג של זמן כזה באמצע בין השקיעה הנראית לצאת הכוכבים, ושנית, משום שבעלי שיטה ההיא ביססו את שיטתם על המושג 'משתשקע החמה' ולהבדילו מהמושג 'שקיעת החמה' המוסב על 'השקיעה הראשונה', ומכיון שלגבי נ"ח נאמר 'משתשקע החמה' הרי הבינו שהמדובר הוא בהתחלת 'שקיעה שניה', מה שכל מושגים אלה לא קיימים בשיטת הגאונים ששם 'שקיעת החמה' ו'משתשקע החמה' הכל אחד הוא והכוונה בשניהם על רגע השקיעה המציאותי.

וכמו שביאר כל זה בטוב טעם מחברנו בקונטרס זה.

אבל מכיון שיש שיטה בדעת ר"ת ש'משתשקע החמה' הנאמר לגבי נ"ח בגמרא פירושו צאת הכוכבים אשר לשיטת ר"ת (הוא כד' מילין אחר שקיעה"ח), אף שגם בזה יש מהסוברים כן שביססו את דעתם על דקדוק לשוני במילות שקיעת החמה ד'משתשקע' משמע סוף שקיעה, דהיינו צאת הכוכבים, שלא קיים בשיטת הגאונים (ע' בקונטרס ע' 12 וע' 13) ולדידהו שוב אי אפשר להעביר את זה לצאת הכוכבים של הגאונים, אבל יש מהם כפי שהובא לשונם בקונטרס, שביססו עיקר שיטתם בזה שמשקע החמה הנאמר כאן וכיוצא בזה, פירושו צאת הכוכבים, משום שכך קיבלנו, וקבלה בידינו צאת הכוכבים לגבי הפסקת תענית, תוספות זבחים ג"ו ע"א ד"ה נפסל. (בקונטרס ע' 11). ואם כל הבסיס הוא רק 'וקבלה בידינו', למה לא ניתן להעביר את ה'כך קבלנו' גם לשיטת הגאונים ולומר דכך קיבלנו, שפירושו הוא צאת הכוכבים, ויהיה אף שיהיה צאת הכוכבים לשיטת הגאונים. והרי לגבי הפסקת תענית, באמת מתקיים ה'וקבלה בידינו', וכו"ע, אף הנהוגים להדליק נר חנוכה בנקודת השקיעה, לא ראינו מהם שיאכלו בשקיעת החמה גופא במרצאי תענית, אלא ממתנים עד צאת הכוכבים, ויהיה אפילו הצאת הכוכבים המוקדם ביותר.

וכן כתבו התוספות גם במנחות כ' ע"ב ד"ה נפסל: "ואשכחן נמי שקיעת החמה דאיירי בסוף שקיעה כגון צאת הכוכבים, ומנהג אבותינו תורה היא שהכל נוהגין עד צאת הכוכבים".

הנה כתבתי הדברים האחרונים שלא בדקדוק כל כך, כי מה שאמרו 'כך קבלנו' ו'קבלה בידינו' וכו' אמרו לגבי הפסקת תענית, שגם שם נאמר 'משתשקע החמה' וכו'.

אלא שניתן לפרש דרך קיבלנו לפרש משתשקע החמה על צאת הכוכבים בכמה ענינים, והכל לפי הענין.

ולכן אחר שאנחנו רואים דהרבה מהקהל גם בא"י וגם בחו"ל מאלה שאינם נוהגים כסברת הר"ת, נוהגים להדליק בצאת הכוכבים של הגאונים, אם כן לא רחוק הדבר להיאמר, דה"כ קיבלנו רמנהג אבותינו תורה מתאים גם לדבר הזה.

דבר שני — הנימוק המובא במרדכי (בקונטרס זה ע' 6) דשרגא בטיהרא לא מהני. גם נימוק זה ניתן להעבירו לדידן, ולהכריח על ידו כי משתשקע החמה הוא צאת הכוכבים, ומשום כך יש להדליק בזמן יותר מאוחר מאשר בנקודת השקיעה. ואף שהמחבר טורח להוכיח ולשכנע כי נימוק זה אינו עיקרי אף בקרב הטוען המקורי, ומתלווה רק לשאר נימוקים ששם, נשיב על זה, אף אם אינו עיקרי, מכל מקום יכול הוא להיחשב כנימוק רב משקל, ואם משתמשים בו הטוענים המקוריים בכדי להעביר על ידי זה, ויהיה זה אפי' רק נימוק מתלווה ולא עיקרי, את הזמן מה'שקיעה השנייה' לצאת הכוכבים של הר"ת, כל שכן שיש להשתמש בו בכדי להעביר את הזמן מה'שקיעה הראשונה' אשר האור רבה אז פי כמה וכמה מאשר ב'שקיעה השנייה', אף במקומות ששם בין השמשות אחר ה'שקיעה הראשונה' מתארך הרבה יותר מאשר בארץ ישראל.

דבר שלישי, הם דברי הגר"א כפי שנכתבו ביור"ד סי' רס"ו ס"ק י"ז (והובאו בקונטרס בע' 9) ששם כתב הגר"א להדיא להחמיר גם בנר חנוכה בצאת הכוכבים, וכוונתו פשוטה שם על צאת הכוכבים של שיטת הגאונים, ואף שהמחבר בע' 10 בהערה 10 סבירא ליה להוכיח שהגר"א חזר בו באור"ח ממ"ש ביור"ד. וכיוצא בו כתב גם במועדים וזמנים ח"ב סי' מ"ד (להג"מ ר"מ שטרנבוך שליט"א) דנראה יותר שפירושו לאור"ח ששם מסיק להדליק בתחילת השקיעה הוא העיקר, והנוהגין בהתחלת השקיעה סומכין על שיטת הגר"א באור"ח שמדויק טפי, עעכ"ד"ש. ובאותו רוח כתבתי גם אני בזה השלחן ח"ג (תשכ"ו) ע' ס"ג, ולאשר אינו מצוי הנני מעתיק דברי משם, וז"ל, אם יש לנו ספק בשיטת הגר"א הנה בכגון דא נאמר (ברמב"ם פ"י הל"ו מהל' שמיטה) שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהן ראוי להתלות ובענין זה אנחנו רואים שכל גדולי האשכנזים פרושים בירושלים עיה"ק מדור דור היו מדליקים בדיוק בשעת ה'שקיעה הראשונה' ודקדקו בזה מאד מאד וכן נוהגים עד היום הזה. ולרגעים תבחנו ומרגלא בפומיהו דכו"ע דזוהי שיטת הגר"א ובודאי שכן נהגו תלמידי הגר"א וצ"ל שעלו ראשונה לארץ בהתחלת התייסדות הישוב האשכנזי ובודאי ראו כן הלכה למעשה אצל רבנו הגר"א והנהיגו עפ"י, ובפרט ששיטה זו מתאימה עם שיטת הרמב"ם אם נאמר דס"ל בעיקר השקיעה כהגאונים ולא כר"ת, וכבר העידו עליו שדובר כן, והרי גם הוא ס"ל כן וכמ"ש בפ"ד מהל"ח ה"ה: אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין. ע"כ.

אמנם אפילו כן לאחר כל זאת, מי שיבוא לתלות עצמו בדברי הגר"א המפורשים האלה ביורה דעה וירצה להחמיר על פיהם, לא נוכל בחזק יד לקרותו טועה ח"ו

ובפרט שכאן אין שום "העברה" משיטה לשיטה, אלא הם נאמרו כפי שנכתב שם באופן "ישיר" לשיטת הגאונים.

ומה שהמחבר הנ' מתקשה בזה מה שיין המושג, 'להחמיר', לגבי נ"ח. יש לתרץ דהרי בזה כל השיטות וכל בית ישראל מאוחדים שזמן הדלקת נר חנוכה אינו ביום אלא בלילה (ומה שהקילו בשו"ע סי' תרע"ב סי' א' מפלג המנחה, הוא ג"כ משום דחשבינן זה ללילה מאז) ומה דפשוט לן כפי פשטות לשון הגמרא שהזמן הוא רגע שקיעת החמה אפשר גם כן להבין, שאין שקיעת החמה קובעת את הזמן אלא שניה ראשונה לאחריה שהוא התחלת בין השמשות, והרגע ההוא הוא זמן ההדלקה, וע"ז כותב הגר"א שם דבמושג התחלת בין השמשות עלינו להחמיר כרבי יוסי שהוא ממילא זמן צאה"כ והיות זמן זה הוא תמיד בתוך החצי שעה של זמן ר' יהודה שהוא ברגע שקיעה"ח, הרי אין כאן אלא חומרא ולא קולא של הפסד זמן ר' יהודה, ואף שאנו מפסידין את הלכתחילה של שיטת ר' יהודה דהרי שאר החצי שעה הוא רק בדיעבד מ"מ כדאי להיכנס בחשש בדיעבד, מאשר לא לצאת גם בדיעבד לר' יוסי. כן ניתן להסביר דברי הגר"א ביור"ד ולכרך את תמיהת המחבר. על כל פנים בצירוף שלשת הנימוקים שהעלנו כאן, שהם א. שרגא בטיהרא ב. קבלה ומנהג לפרש שקיעת החמה דר"ל צאת הכוכבים. ג. ביאור הגר"א ביור"ד להחמיר כר' יוסי. ואשר שניים מהם (א ו-ב) ניתן להעביר משיטת ר"ת לשיטת הגאונים, אף אם בדוחק, ואשר השלישי (ג) הוא נימוק מקורי לשיטת הגאונים, בצירוף כל זה אפשר ואפשר להבין את אלה הנוהגים להדליק בצאת הכוכבים של הגאונים, אף שאין שיטה כזאת בראשונים ואין גם בין גדולי האחרונים בדורות הקודמים שייצבו שיטה כזאת.

ויש להסכים לשיטה כזאת גם אם ינהגו על פיה להדליק בצאת הכוכבים שאחר החצי שעה מהשקיעה, אם כי אז אין לה "כיסוי" שזה על כל פנים בתוך החצי שעה מהשקיעה, ובפרט שבזמן הזה בודאי דיש לצרף שיטת הריטב"א (ע"מ שבת הוצאת רייכמן) דזמן עד שתכלה וכו' נמדד בכל מקום לפי מקומו הוא.

כל שכן, לאלה הנוהגים להדליק בצאת הכוכבים של הגאונים אך מצמצמים מאד את זמן צאת הכוכבים לענין זה ומעמידים אותו על שלשת רבעי מיל אחר השקיעה בדיוק, אף שלענינים אחרים הנוגעים לצאת הכוכבים אין הם מקילים כל כך, מכל מקום כאן הם מצמצמים מאד את הזמן של צאת הכוכבים, דבמקרה שעתוי זה אינו מכוון כל כך להלכה הרי קיים עדיין "הכיסוי" של תוך חצי שעה הראשונה.

אי הבהירות בדברי המשנה ברורה

אחר שביארנו שיש אמנם מקום ליישב מנהג זה ודלא כדברי מחברנו בע' 14 שכתב, דאין ספק שמנהג זה נשתרבב מאי הבנת דברי השו"ע. אחר שגדולים שפורטו לעיל הביאו מנהג זה ואף נהגו לפיו, ואותם בודאי שאין לחשוד באי הבנת דברי השו"ע.

אבל לזה הנני מודה שלמדן בינוני שאינו מתמצא בסבך השיטות בשקיעה וכו' ביכולתו לטעות בזה מכח דברי המ"ב בזה שחסרים בהם גם כמה פרטים משום מה.

ולהחליט שזוהי ממש שיטת הגר"א להדליק בצאה"כ, או באיזה זמן מכוון אחר השקיעה. וזה אחר שהוכחנו כבר ששיטת הגר"א למעשה היא להדליק ברגע השקיעה ודבריו ביור"ד אינם עיקר למעשה.

ואודות זה כבר כתבתי לפני יותר משלשים שנה בספרי זה השלחן ח"א ולאשר אינו מצוי כל כך הנני מעתיק אות באות ממה שכתבתי שם.

"סימן תרע"ב ס"א. אין מדליקין וכו', אלא עם סוף שקיעתה. ובבאור הגר"א שם כתב, דברשב"א ור"ן משמע בהדיא שהוא תחילת שקיעה, אלא דמשמע שם בשקיעה שניה, עכ"ל. ואח"כ הביא הגר"א שם ל' המרדכי שם דלשון משתשקע מוכח שהוא תחילת השקיעה, וסיים הגר"א דכן עיקר. ולדעת הגר"א יש להדליק בתחילת השקיעה ממש, וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם שם בפ"ד מהל"ח הל"ה, דמדליקין עם שקיעתה, לא מאחרין ולא מקדימין, (אם נאמר שדעתו כדעת הגאונים וכבר העידו עליו שכן דעתו). ומ"ש הגר"א בביאורו, דמשמ' בר"ן ורשב"א שהוא תחילת שקיעה שניה, את זה כתב רק לדידהו דהם סבירא להו כשיטת ר"ת. אבל לדעת הגר"א בעצמו שדעתו כדעת הגאונים בכלל לא קיים תחילת שקיעה שניה. ומה שסיים וכן עיקר, כוונתו ג"כ בעיקר הדין שצריך להדליק בתחילת שקיעה. אבל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. וגם הוא פשוט דלהסוברים כר"ת אין לפרש שהוא תחילת שקיעה ראשונה, דהרי לדידהו אז ודאי יום. ובמע"ר סי' רל"ה כתב, דזמן הדלקת נר חנוכה משתשקע החמה וכו' וכן כתב הגר"א להדיא בביאורו לסימן רס"א, להדליק בתחילת שקיעה ראשונה עיי"ש. וכן בספר פסקי הגר"א על אור"ח סימן זה, כתב וז"ל, בתחילת השקיעה, היינו כשאין השמש נראה על הארץ וכו', אז מדליקין נ"ח שהוא התחלת ביה"ש לדעת הגר"א ז"ל, וכו' עכ"ל. ולפלא גדול על המ"ב בסימן זה, שעל מה שכתב המחבר בס"א, מדליקין עם סוף שקיעתה, כתב הוא, בסק"א, דבאמת יש ראשונים דס"ל דכונת הגמרא הוא על תחילת שקיעה שניה. ודעת הגר"א שהוא תחילת שקיעה ראשונה לא הביא כלל בספרו. וגם נתן המ"ב מקום לטעות בדעת הגר"א. שאחרי מה שכתב דיש הרבה ראשונים דס"ל שהוא בתחילת שקיעה שניה, כתב דלכן אותם האנשים הנוהגין להתפלל מעריב בזמנו, דהיינו אחר צאה"כ, נכון לנהוג כן לכתחילה, להדליק קודם מעריב, וכ"כ במור וקציעה, וכן נהג הגר"א עכ"ל, דיש מקום לטעות בדבריו ולחשב במה שכתב, דכן נהג הגר"א, דקאי על כל הנכתב בסעיף קטן ההוא, ושמנהג הגר"א היה לדליק בתחילת שקיעה שניה. ובאמת כוונת המ"ב במ"ש דכן נהג הגר"א, הוא רק על מאי דסליק מיניה, דהיינו שהיה מדליק לפני מעריב, אבל למר כדאית ליה וכו'.

וכל זה פשוט, רק מכיון שראיתי שכמה ת"ח טעו בזה, ומכח דברי הגר"א כאן בביאורו, ובמ"ב, רצו לומר דגם לדעת הגר"א אין להדליק בתחילת השקיעה, וזה אינו, דהם לא ראו שכ"כ הגר"א להדיא בס"א.

סיכום מבל הנ"ל

המחבר עשה עבודה גדולה ויפה בהסבירו בלשון קלה, ובפרט לאלה שאינם מתמצאים כל כך בענינים אלו, את עיקרי השיטות בזמן הדלקת נרות חנוכה. וסיכם, ולדין הנוהגים כשיטת הגאונים בשקיעת החמה צריכים להדליק נר חנוכה דוקא בשקיעת החמה ואין מקום להדליק בצאת הכוכבים שלנו דאין שיטה כזאת בקדמונים. ואני סיכמתי דבודאי צריכים להדליק ברגע שקיעת החמה ובפרט שכן הוא המנהג הישן בארה"ק של האשכנזים פרושים ומאד דקדקו בזה כל קדושי עליון בדורות שלפנינו ולרגעים תבחננו, ואין לנטות מזה כלל, אך גם המדליקין בצאת הכוכבים דידן ובפרט בצאת הכוכבים המצומצם שהוא בתוך חצי שעה לשקיעה, וכמו שנהג החזון איש זצ"ל ונוהגים כן ההולכים במנהגיו, וכן הוא מנהג ספרדים בירושלים ועוד (וכנראה בכל מקום וכדמוכח גם מהבן איש חי), אף שלא נמצאת שיטה כזאת בקדמונים, מ"מ גם זו שיטה שיש לה בסיס. ובודאי שהגדולים שנהגו כן אינם צריכים להסכמתי לביסוס שיטתם, אלא דבודאי היה להם נימוקים עוד יותר משכנעים ואני אשר מצאתי כתוב כתבתי.

1234567

1234567

סימן סח

ברכת נר חנוכה

1234567

כתב הרמב"ם בפרק ג מהל' חנוכה הלכה ד ח"ל: "כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה, והמדליק אותה בלילה הראשון מברך ג' ברכות, ואלו הן: בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של חנוכה, שעשה נסים, שהחיינו. וכל הרואה אותה ולא בירך מברך שתים, שעשה נסים לאבותינו ושהחיינו".

ובהגהות מיימניות שם (אות ב) הביא שתי דעות לענין מי שבדעתו להדליק בביתו אח"כ, אם מברך שעשה נסים ושהחיינו מיד כשרואה נר חנוכה של אחר דולק. ומפשטות לשון הרמב"ם שכתב "ולא בירך" משמע שכל זמן שלא בירך צריך לברך ברכת הרואה, אע"פ שבדעתו להדליק לאחר זמן. וראה עוד שם בהגהות מיימניות (אות א) שהביא ממס' סופרים (פ"כ ה"ז) שמברך שעשה נסים ושהחיינו לאחר ההדלקה. ובשו"ע הביא הרמ"א בשם המהרי"ל שיש לברך כל הברכות עובר לעשייתן.

וראיתי מהגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל שכתב דלכאורה היה נראה לומר ששתי המחלוקות הללו אם מברך הרואה נ"ח של חבירו כשבדעתו להדליק בעצמו לאחר זמן, והמחלוקת השניה אם מברך שעשה נסים לאחר ההדלקה או קודם הדלקה וכמו שאנו פוסקים בסימן תרעו, תלויות הן אחת בחברתה. והנה יש לעיין בגדר ברכת "שעשה